

A ROMÁNIAI MEZŐGAZDASÁGI BIRTOKELOSZLÁS

Irta: ROMAN CRESIN

A *Sociologie Românească* legújabbban megjelent terjedelmes **faluszáma** a **Gusti** professzor vezetése alatt álló romanológiai iskola egész sereg előmunkálatot feltételező s a romániai falukutatás számára alapvető fontosságú, részben elemző, részben összefoglaló dolgozatát közli. A nélkülözhetetlen átvilágításokat és adatokat tartalmazó dolgozatok közül korántsem csak az itt következő dolgozatra kívánjuk a figyelmet felhívni. A falu-szám teljes egészében a jelenkori román társadalomtudományi kutatás eseménye.

Bár Románia lakosságának legnagyobb része mezőgazdálkodást űz, a földtulajdon eloszlása, a nagy-, közép- és kis-gazdák, általában a földmiveléssel foglalkozó lakosok száma, mégis csak megközelítőleg állapítható meg.

A kutató, ha meg akarja ismerni a romániai földtulajdon összetevődését vagy a földbirtokok nagysága szerint a földmivelők eloszlását, adatok hiánya vagy jelentékeny hézagok következtében súlyos akadályokba ütközik. Holott a román mezőgazdálkodás helyzetének pontos ismerete nemcsak a román társadalom, illetve az ország gazdasági alapját tevő és növekvő fontosságú termelési ágának tanulmányozása miatt szükséges, hanem abból a szempontból is, melynek különleges a jelentősége Romániában: a földreform — a földművelés felszabeditását megvalósító nagyméretű társadalmi mű — eredményeinek követelése szempontjából is.

Romániában rendszeres földbirtokösszeírás nem volt sem az Egyesülés előtt, sem azután. Ha csak nem tekintjük annak az 1930-ban történt kísérletet, amelynek csupán az itt közölt táblázatot köszönhetjük. A földműves lakosság összetételének megismerése céljából így a legkülönbözőbb forrásokhoz kell fordulnunk, melyek, egy-egy különálló helyzetet tárva fel, a minket érdeklő kérdést csak közvetve érintik.

Igy tehát, ha a mezőgazdasági művelés alatt álló területek eloszlását próbáljuk megállapítani kiterjedésük szerint, a következő források állanak a rendelkezésünkre: 1. az agrárreform eredménye; — 2. az egyenes adók statisztikája; — 3. az 1930. évi mezőgazdasági összeírás táblázatai, a termelési területek terjedelmére vonatkozó ideiglenes adatokkal; 4. a parasztgazdaságok háziállatainak megoszlására vonatkozó ankét és 5. az 1930. évi népszámlálásnak a lakosság foglalkozására vonatkozó adatai.

1. A földreform alkalmával (1934 január 1-i helyzet) összesen 22.523 birtokot sajátítottak ki 6.126.000 ha. terjedelemben. A kisajátított területből 1.479.000 igényjogosult 3.404.000 ha. szántóföldet és 65.000 ha. házhelyet kapott a falvak határában. A kisajátított területek maradványából (2.657.000 ha.) 1.117.000 ha.-t a falvak közt osztottak szét községi legelőnek, a többi, mint állami tartalék, erdő, stb. maradt fenn.

A földreform előtt az agrárterületek eloszlása a birtokok jellege szerint a következő volt:¹

A. TABLAZAT

A művelt területek nagysága	Összkiterjedésük ha.-ban	%-ban
10 ha. alatt	8.731.000	43.4
10—100 ha. ²	3.295.000	16.3
100 ha. fölött	8.109.000	40.3
Összesen	20.135.000 ha	100%

A földreform után a 10 ha.-ron aluli magántulajdonú kisbirtokok összeterülete 3.469.000 ha.-ral növekedett (szántóföldek és házhe-lyek), a magántulajdonú nagybirtokok területe viszont 6.126.000 ha.-ral csökkent. A középbirtokoké — elméletben — változatlan maradt, mert a kisajátítások alkalmával maximum 7 ha.-ig lehetett kiegészíteni.

A földreform után így a mezőgazdasági területek megoszlása bir-tokjelleg szerint a következőképpen alakult:

B. TABLAZAT

A művelt területek nagysága	Összkiterjedésük ha.-ban	%-ban
10 ha. alatt	12.200.000	69.8
10—100 ha.	3.295.000	18.8
100 ha. fölött	1.983.000	11.4
Összesen	17.478.000 ha	100%

Nem szabad azonban elfelednünk, hogy sem a A., sem a B., táblá-zat (ez utóbbi teljesen elméletileg konstruált, az előbbi alapján) nem tünteti fel az agrártulajdon reális helyzetét, miután nem rendszeres mezőgazdasági összeírásra támaszkodik, hanem a földreform végrehaj-tása céljából összeállított táblázatokból szerkesztődött, aminek az alap-ja viszont az adójegyzékek.

Az ilyen ieltárokba természetesen könnyen csúszhattak be becslési hibák, különösen, ha tekintetbe vesszük azt a körülményt, hogy a ki-sajátítások idején a földmivesek siettek földjeiket hozzátartozóik nevé-re iratni, kiházasítani gyermekeiket, stb.: a kisbirtokosok azért, hogy rákerüljenek az igényjogosultak listájára, a nagybirtokosok pedig, hogy a kisajátítást elkerüljék. Ezáltal a kisajátításra kerülő birtokegységek száma mesterkéltén szaporodott, viszont minden egyes birtokcsoport át-lagos kitermelése automatikusan csökkent. *Feltételezhető tehát, hogy a valóságban a kis- és közép-birtokos csoportok helyzete kevésbé kedvező, mint amilyennek az A. és B. táblázat feltünteti.*

2. Az 1928-29. évi kincstári összeíráson alapuló egyenes-adók statisztikája módot ad a gazdák birtokainak kiterjedése szerint való osztá-lyozásra. Ez a statisztika azonban az adókönyv szempontjából van össze-állítva és nem a mezőgazdasági kitermelés szempontjából, ami minket e társadalomtudományi elemzésben érdekel. Tudott dolog ugyanis, hogy az adókönyvek számadata nem azonos a kitermelések számával, mert ha valamely kitermelés több személy (férj, feleség, stb.) tulajdonát képező vagy több község határában fekvő részekből áll, ugy a kincstári kimutatásban ez a kitermelés több birtok alakjában szerepel, ami a va-lóság szociológiai ábrázolását eltorzítja.

C. TÁBLÁZAT.

Az 1928—29. évi egyenesadók statisztikája

Kategóriák	Az adófizetők száma ezrekben	%	A művelhető területek ezer ha-ban	%
5 ha. alatt	3.408	84.80	6.654	47,1
5—10 ha.	456	11.34	3.001	21,3
10—50 ha.	140	3.49	2.286	16,2
50—250 ha.	13	0.32	1.308	9,3
250 ha.-on felül	1,8	0.05	861	6,1
Összesen	4.019	100	14,110	100

Kategóriák	Az adófizetők száma ezrekben	A területek ezer h-ban
Szántók és legelők	1.709	4.996
Veteményesek	509	174
Gyümölcsösök	263	158
Szőlők	459	249
Erdők	120	1.444
Egyéb mg.-i területek	35	269
Összesen	3.095	7.270

Ezek szerint 7.114.000 birtok létezik 21.380.000 ha. kiterjedéssel. Nyilvánvaló, hogy az adókönyvben a birtokosok jórésze többször is szerepel, mert vagy különféle kategóriájú, vagy ha ugyanabba a kategóriába is tartozó, de több község határában fekvő földje van.

A művelhető területek birtok-kategóriák szerinti eloszlásában a kisbirtok (10 ha. alatt) 68.4%-ot tesz ki, ami megközelíti a B. táblázat arányait, mely szintén a kincstári adókönyvek kimutatásaiból készült.

Hogy ez az arányszám nem tárhatja fel a való helyzetet, azt a következő megfontolás bizonyítja: a mezőgazdasági kitermelések száma sokkal alacsonyabb, mint 4 millió, amennyit a C. táblázat egyedül a mezőgazdasági területeknél feltüntet, jóllehet a valóságban hiányoznak azok a mezőgazdák, akiknek kizárólag kertje, szőlője vagy legelője van s az adókönyvek szerinti mezőgazdasági „birtokosok“ számát szaporítják.

Feltételezhető, hogy a mezőgazdasági kitermelések száma 3 millió körül jár, mert a termelő lakosságnak a foglalkozásbeli helyzete szerinti elosztása falusi környezetben 3.068.000 munkaadó-tulajdonost mutat ki, akiknek nagyrésze természetesen földművelést üz. Ebből a számból le kell vonnunk a falvakon lakó, de más foglalkozási ágakhoz kötött munkaadó-tulajdonosokat, viszont hozzá kell adnunk a városokban lakó gazdákat. A két szám valószínűleg kölcsönösen kiegyenlíti egymást.

Másrészt a falusi házastársak száma (ahol ugy a férj, mint a feleség életben van) sem haladja meg a 3 millió házaspárt.

Nyilvánvaló tehát, hogy a C. táblázatot, mely az egyenes-adók statisztikája alapján készült, nem lehet felhasználni a mezőgazdasági kitermelések kategóriák szerinti megoszlásának ábrázolására a megművelt terület után. Következésképp az abban a táblázatban több, mint 7 millióra becsült parcellákat alig valami 3 millió kitermelésre kell elosztani, ami teljesen megváltoztatja a kategóriák szerinti mezőgazdasági birtokok megoszlását a C. táblázatban feltüntetett megművelt terület után, mert összeegyeztetve a kis parcellákat (átlag két parcella jut egy birtokosra) a 10 ha.-on aluli kisgazdák száma csökken úgy is, mint abszolút szám, úgy is mint az egész egyik hányada, míg a felsőbb kategóriákba

tartozó gazdacsoportok száma emelkedik (számszerint és arányosan is).

3. A mezőgazdasági birtokok kiterjedés szerinti harmadik elosztása az 1929-30. évben lefolytatott mezőgazdasági összeírás adatainak összpontosításából áll elő. Az összeírást a Nemzetközi Földművelésügyi Intézet kezdeményezésére indították meg, de a kísérlet nem sikerült teljesen. Az egész összeírás eredménye csupán a mezőgazdasági kitermelések kiterjedés után való megoszlására vonatkozó ankétra szorult. A többi kérdéseket illetően csupán két megye helyzetét dolgozták fel.

Ez az ankét a *mezőgazdasági kitermelések megoszlásáról* próbált értesüléseket szerezni (tehát nem a birtokokéra vagy az adóajstromokéra) s ezt a célt úgy látszik el is érte, mert a kitermelések számát összesen 3.280.000 egységben állapítja meg, ami megközelíti az általános népszámlálás adatainak feldolgozásából nyert eredményt.

A kitermelések terjedeleme szerinti megoszlása ugyis, mint az egyes kategóriákbeli kitermelések száma s úgy is, mint az egyes kategóriák szerinti bevetett (művelhető) egész területek, érezhetően különbözik a hasonló felosztásoktól, amilyeneket a *B.* és *C.* táblázatban láttunk.

Igy pl. a mezőgazdasági összeírás adatai szerint a 10 ha.-on aluli birtokok aránya 92%, a bevetett területek 60%-ával a birtokokban, míg az egyenes-adók statisztikája (első rész *C.* táblázat) szerint a kisgazdák az összirtokok 96.15%-át teszik s a művelhető területek 68.4%-át birják. Az (agrárreform féle) *C.* táblázat szerint a 10 ha.-on aluli kitermelések összterjedelme az összes (nemcsak szántható) földművelési területek 69.8%-a. A mezőgazdasági összeírás megállapítása szerint a kisgazdák kezén az összes ilyen kategóriájú területek 48%-a van csupán.

1935-ben a Földművelésügyi Minisztérium ankétot kezdett a háziállatok parasztgazdaságok közötti megoszlását illetően. Az ankét eredménye a gazdaságok kiterjedés szerinti megoszlásának ellenőrzését is lehetővé tette, (szem előtt tartva a háziállatok számának és fajtájának megállapításán kívül a parasztkitermelés terjedelmét is), valamint az 5 ha.-on aluli termelő csoport (az összkitermelések csaknem 3/4 része) felosztását három alcsoportra, és pedig: 1 ha.-nál kisebb; 1-3 ha. és 3-5 ha.

Ha a mezőgazdasági összeírás által kategorizált mezőgazdasági kitermelések első csoportját (5 ha.-nál kisebb) a három alcsoportba elosztjuk, úgy a *D.* táblázat képét nyerjük a kitermelések számát, valamint az egész megművelt és bevetett terület kiterjedését illetően.

A *D.* táblázatból elsősorban kiderül, hogy a nagy- és közép-birtokok úgy számuk, mint megművelt földjeik terjedelme révén a román földművelésben igen jelentékeny arányt képviselnek, sokkal nagyobb, mint aminő a földreform céljaira összeállított táblázatokból (*A.* és *B.*) vagy az egyenes-adók statisztikájából kitűnt.

E táblázatból az is kiderül, hogy a nagybirtokok kezén főleg a nem mezőgazdasági területek (erdők, stb.) vannak. A kisgazdák esetében a bevetett földek aránya a birt területek összegének 85%-a, míg a nagybirtokoknál ez az arány fokozatosan majdnem 28%-ra esik.

A legfontosabb birtokos csoportot — számbelileg, — az 1-3 ha.-os földművesek teszik, ami majdnem 1/3-a az összirtokoknak. Az 1 ha.-nál kisebb birtokú földművelők számbelileg szintén jelentős csoportot alkotnak, a megművelhető területeknek azonban csak 2.1%-át birják. A kisbirtokosok csoportja, akiknek főkereseti forrásuk a földművelés, va-

gyis, akiknek 3-10 ha. földjük van (mert a 3 ha.-nál kevesebb földdel bíró parasztok pénzjövendelmük nagy részét gazdaságon kívüli más munkával kénytelenek megkeresni) a birtokosok 39.9%-a. Az ő kezükben van az ország művelhető földjének 43.5%-a, tehát majdnem a fele. A középgazdák (10 és 100 ha. között) az ország összes megművelhető területének 25.4%-át birtokolják, a nagybirtokosok pedig (100-ha.-on felül) a 14.6%-át.

D. TÁBLÁZAT

A mezőgazdasági területek megoszlása a kitermelések nagysága szerinti kategóriákban (1930)*

Kategóriák	A kitermelések		Teljes terület		Bevetett terület	
	száma	%	ha	%	ha	%
5 ha.-nál kisebb amiből ¹	2.460.000	74,9	5.535.000	28,0	4.600.000	35,8
1 ha.-nál kisebb	610.000	18,6	320.000	1,6	275.000	2,1
1—3 ha.	1.100.000	33,5	2.200.000	11,1	1.850.000	14,4
3—5 ha.	750.000	22,8	3.015.000	15,3	2.475.000	19,3
5—10 ha.	560.000	17,1	3.955.000	20,0	3.110.000	24,2
10—20 ha.	180.000	5,5	2.360.000	12,0	1.715.000	13,3
20—50 ha.	55.000	1,7	1.535.000	7,8	1.015.000	7,9
50—100 ha.	12.800	0,4	895.000	4,5	540.000	4,2
100—500 ha.	9.500	0,3	2.095.000	10,6	920.000	7,2
500-nál több ha.	2.700	0,1	3.375.000	17,1	950.000	7,4
Összesen	3.280.000	100,0	19.750.000	100,0	12.850.000	100,0

4. Az előbb közölt három helyzetképből — az agrárreform, az egyenesadók és a mezőgazdasági helyzetösszeírás képeiből — nagyon különböző képek alakulnak.

El kell ismernünk, hogy mindegyik értékelés bizonyos mértékig téves. Az agrárreform nyomán készült statisztika kétségtelenül téves, mert a gazdák, több-kevesebb joggal, feldarabolták földjeiket; az egyenesadók statisztikája szintén nem a való képet tünteti fel, mert a mezőgazdasági birtokok adókönyvek szerint darabolódnak el; végül a mezőgazdasági összeírás statisztikája, miután nem eléggé rendszeres kutatáson alapul — sem nyújthat teljesen biztos adatokat, bár ezeket részint igazolták a háziállatok parasztgazdaságok szerinti összeírására vonatkozó ankét megállapításai.

A földkisajátítás után — a B. táblázat állításai szerint — a nagy- és közép-birtokosok minden földkategóriából csak 5.278.000 ha.-t birtokolnának, noha az egyenesadók statisztikája szerint csupán megművelhető területük legkevesebb 4.455.000 ha. A 10 ha.-nál több földet birtokló gazdák kezén minden más kategóriájú területből 823.000 ha. maradna, mikor egyedül a magánkezekben levő erdők majdnem 2 millió ha. s ezek legnagyobb része, mint ismeretes, a nagybirtokosoké. De ezenkívül is látjuk, hogy az egyenesadók statisztikája az adókönyvelés módja következtében téves a földbirtok kategóriák tulajdonképpeni felosztásánál, a nagy- és közép-birtokokat részekre osztva.

Végül meg kell állapítanunk, hogy az agrárreform utáni (B. táblázat) s az 1930. évi mezőgazdasági összeírás (D. táblázat) által feltüntetett helyzet között is van némi ellentmondás. És pedig:

E. TABLAZAT

	Földreform		Az 1930. mezőg. összeírás	
	B. táblázat		D. táblázat	
	Mindenféle föld		Művelhető föld	
	A területek megoszlása (az összeg %-ában)			
10 ha.-nál kisebb	69.8	48.0	60.0	
10—100 ha.	18.8	34.3	25.4	
100 ha.-nál nagyobb	11.4	27.7	14.6	
Összesen	100	100	100	

Kétségtelenül kisgazda állam vagyunk. A nagy- és közép-birtok, ha kezdett is erősödni, mégsem tudta érezhető arányban megnövelni birtokainak területét. De, hogy mi a reális fontossága ennek a kétféle kategóriájú kitermelésnek, melyeknek oly döntő a szerepe a mezőgazdaság fejlődésében, s hogy az ország megművelhető területének 30 vagy 50 %-a fölött rendelkeznek-e s a bevetett területeknek 20 vagy 30 %-a-e az övék, — olyan kérdések, amelyek mind sürgetőbbé válnak Románia kormányzásában, mert a kisgazdák érdekében tett intézkedések nem lehetnek azonosak a nagy- és közép-birtokok támogatása érdekében tett intézkedésekkel. A mezőgazdaság fejlesztésére irányuló minden észszerű terv előfeltételez egy ecélből véghezvitt alapos összeírást.

Jegyzet: ¹Albumul Statistic: Agricultura în România, 1929. Min. Agriculturii Domeniilor. — ²Bukovinát illetően az adat csak hozzávetőleges. Bukovinában az átlagos kitermelés összterjedelme 100.000 ha. — ³Az 1930. évi mezőgazdasági összeírás által megállapított eloszlás. — ⁴A kitermelésben talált marhaállomány száma után a gazdaságok kategóriák szerinti megoszlását tekintő 1935. évi anket alapján végzett becslés.

K É T T E S T V É R

Írta: CEZAR PETRESCU

Önálló részlet szerző most megjelent *Ezerkilencszázhat* című monumentális regényéből.

A két testvér találkozása negyven év óta változatlan formák közt történt.

A könyvtárban Damian, anélkül, hogy felemelkedett volna a székről, a másik felé nyújtotta száraz kezét.

— Egy pillanatra, csak befejezem s rendelkezésemre állok. — Aztán forgatható karosszékeben a két intéző felé fordult, akik az ajtó előtt állva vártak. A károkról tett jelentést hallgatta és intézkedett.

Az intézők szálegyenesen álltak s röviden, katonásan válaszoltak. Nézetüket kérdés nélkül nem merték nyilvánítani, nem mertek mosolyogni, sem közelebb lépni a meggyeztető szőnyegen.

Az egyik, az idősebb, háziszóttos ruhában és hatalmas bakkancsban régi ismerőse volt Iordache Cumpătă-nak. Mellette töltötte intéző-gyakornoki éveit, mikor Zapodie gazdája mindkét birtokon gazdálkodott külföldön tartózkodó testvére távollétében. A másik, a fiatalabb, aki kávébarna bőrtunikát és sárga csizmát viselt, csak három éve került ide, mint végzett gazdász, Dimitrie Petreanu protezsáltjaként. Főleg neki szóltak a kérdések s a parancsok. Láthatólag a régi intéző rangja és